

Projekt METOIKOS

Migracja cyrkulacyjna i integracja Krótki przewodnik dla decydentów

Anna Triandafyllidou
European University Institute

We współpracy z:
Ayse Caglar, Camilla Devitt,
Krystyna Iglicka, Katarzyna Gmaj,
Carmen Gonzalez- Enriquez, Nick Mai,
Thanos Maroukis

EUROPEAN UNIVERSITY INSTITUTE, FLORENCE
ROBERT SCHUMAN CENTRE FOR ADVANCED STUDIES

**Migracja cyrkulacyjna i integracja.
Krótki przewodnik dla decydentów**

ANNA TRIANDAFYLLIDOU
EUROPEAN UNIVERSITY INSTITUTE

WE WSPÓŁPRACY Z: AYSE CAGLAR, CAMILLA DEVITT,
KRYSTYNA IGLICKA, KATARZYNA GMAJ, CARMEN
GONZALEZ ENRIQUEZ, NICK MAI, THANOS MAROUKIS

PROJEKT METOIKOS

Tekst może być pobierany tylko dla indywidualnych celów badawczych. Reprodukacja w innych celach w formie papierowej albo elektronicznej wymaga zgody autora/-ów, redaktora/-ów.

Przy cytowaniu albo odwoływaniu się do tekstu należy podać pełne nazwisko autora/-ów, redaktora/-ów, tytuł, nazwę projektu albo serii, rok wydania i wydawcę.

© 2011 Anna Triandafyllidou

Druk we Włoszech
European University Institute
Badia Fiesolana
I – 50014 San Domenico di Fiesole (FI)
Italy
www.eui.eu/RSCAS/Publications/
www.eui.eu
cadmus.eui.eu

Projekt badawczy METOIKOS

Migracje cyrkulacyjne w Europie Południowej i Środkowo Wschodniej: wyzwania i możliwości stojące przed migrantami i decydentami.

Projekt METOIKOS analizuje wzory migracji w trzech regionach Europy: Południowo Wschodniej i Bałkanów (Grecja, Włochy i Albania); Południowo Zachodniej i Maghrebu (Hiszpania, Włochy i Moroko); oraz Środkowo Wschodniej (Polska, Węgry i Ukraina). W projekcie badane są związki pomiędzy różnymi typami migracji cyrkulacyjnych i procesami integracji (w krajach imigracji) i re-integracji (w krajach pochodzenia). Identyfikujemy główne wyzwania i możliwości związane z tym typem migracji z punktu widzenia krajów wysyłających i przyjmujących oraz migrantów i ich rodzin. Wypracowujemy instrumenty służące do analizy migracji cyrkulacyjnych oraz integracji. W projekcie wypracowano rekomendacje (dostępne w formie przewodnika opracowanego w 10 językach) skierowane do decydentów na poziomie lokalnym, regionalnym oraz centralnym, a dotyczące integracji i reintegracji migrantów cyrkulacyjnych. Projekt przewiduje trzy regionalne konferencje (dotyczące Hiszpanii, Włoch i Moroka; Grecji, Włoch i Albanii; oraz Polski, Węgier i Ukrainy). Świadomość wyzwań i korzyści związanych z migracjami cyrkulacyjnymi podniesiona zostanie także dzięki dyskusji on-line.

Projekt METOIKOS realizowany jest przez Robert Schuman Centre for Advanced Studies a koordynowany przez prof. Annę Triandafyllidou (anna.triandafyllidou@eui.eu).

Projekt jest współfinansowany przez Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich, Działania Wspólnotowe 2008.

EUI oraz RSCAS nie odpowiadają za opinie wyrażane przez autora/-ów.

Centrum - Robert Schuman Centre for Advanced Studies (RSCAS) - kierowane od września 2006 r. przez Stefano Bartolini jest programem przeznaczonym dla osób z tytułem doktora. Założone w 1992r. Centrum za cel stawia sobie prowadzenie badań interdyscyplinarnych i porównawczych oraz promowanie najważniejszych kwestii dotyczących integracji społeczeństwa europejskiego. Centrum prowadzi duże programy badawcze i projekty. Zbierają się w nim także grupy robocze i inicjatywy mniejszej skali. Prowadzone badania dotyczą kilku głównych obszarów. Jednakże nieustannie dołączają do nich nowe, co jest odzwierciedleniem zmian zachodzących w Unii Europejskiej. Wśród głównych obszarów badawczych Centrum znajdują się migracje.

Anna Triandafyllidou Profesor w RSCAS, EUI, we Florencji oraz Senior Research Fellow w Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP) w Atenach. Jest naukowym koordynatorem projektu METOIKOS. Jej zainteresowania i działalność badawcza koncentrują się wokół migracji, nacjonalizmu oraz integracji europejskiej. Od 2002 r. jako Visiting Professor wykłada w College of Europe w Brugii. Ostatnie publikacje: *European Multiculturalism(s)* (z T. Modood i N. Meer, 2011, Edinburgh University Press), *What is Europe?* (z R. Gropas, 2012, Palgrave), *Migrant Smuggling. Irregular Migration from Africa and Asia to Europe* (z T. Maroukis, 2012, Palgrave)

Więcej informacji:

Robert Schuman Centre for Advanced Studies
European University Institute, Via delle Fontanelle, 19
50016 San Domenico di Fiesole (FI), Italy

Fax: + 39 055 4685 770

E-mail: anna.triandafyllidou@eui.eu

<http://www.eui.eu/RSCAS/>

Dlaczego warto badać migracje cyrkulacyjne

Termin „migracje cyrkulacyjne” na dobre zagościł w kręgach nie tylko europejskich polityków i naukowców w 2007 r., kiedy Komisja Europejska wydała Komunikat o partnerstwie na rzecz mobilności oraz migracji cyrkulacyjnych. W komunikacie podkreślano korzyści i wyzwania związane z tego typu migracjami oraz przedstawiano pomysły, w jaki sposób można je wspierać. Wielu decydentów poziomu krajowego oraz unijnego entuzjastycznie ogłosiło, że migracje cyrkulacyjne są idealnym rozwiązaniem. Odpowiadają na potrzeby rynku pracy – szybko dostarczając elastycznej siły roboczej. Nie powodują wyzwań integracyjnych, ponieważ tacy migranci nie zostają na stałe. Co więcej migracje cyrkulacyjne miałyby przeciwdziałać drenażowi mózgow z krajów wysyłających w zamian wprowadzając cyrkulację mózgow.

METOIKOS jest pierwszym projektem empirycznie badającym migracje cyrkulacyjne przy zastosowaniu międzynarodowych studiów przypadków. Celem projektu jest stworzenie typologii migracji cyrkulacyjnych i wskazanie czynników, które je kształtują oraz wskazanie konkretnych rozwiązań politycznych i procedur, które je hamują lub sprzyjają tej formie migracji.

Metodologia

W ramach projektu METOIKOS migracje cyrkulacyjne badane są poprzez intensywne badania terenowe obejmujące 10-15 wywiadów z decydentami i 30-50 wywiadów z migrantami cyrkulacyjnymi w każdym kraju. Ponadto do projektu włączony jest przegląd statystyk, dokumentów i opracowań naukowych w sześciu parach krajów, pomiędzy którymi odbywa się migracja cyrkulacyjna. Są to:

- Włochy-Albania i Grecja-Albania,
- Włochy-Maroko i Hiszpania-Maroko,
- Węgry-Ukraina i Polska-Ukraina.

Ten krótki przewodnik dla decydentów podsumowuje główne wnioski, które mogą być pomocne w pracy osób zajmujących się migracjami cyrkulacyjnymi. Zawarliśmy w nim także rekomendacje dla decydentów poziomu UE oraz poszczególnych państw. Przedstawiamy nasze sugestie dotyczące rozwiązań sprzyjających takiej formie mobilności przy równoczesnym uwzględnieniu praw migrantów - tak, aby były korzystne dla wszystkich zaangażowanych stron.

Definicje

Dla potrzeb naszego projektu **migracje cyrkulacyjne** zdefiniowane są jako **międzynarodowa, czasowa, powtarzająca się migracja ekonomiczna**. **Typologia migracji cyrkulacyjnych** uwzględnia co najmniej trzy wymiary:

- Legalną lub nielegalną formę mobilności – uregulowany albo nieuregulowany charakter zjawiska
- Poziom wykształcenia i kwalifikacje migrantów zaangażowanych w ten typ mobilności (średnio/nisko wykwalifikowani vs. wysoko wykwalifikowani migranci).
- Długość pobytu w obu krajach (krótkookresowa, średniookresowa i długoterminowa mobilność cyrkulacyjna)

Typologia migracji cyrkulacyjnych

Wyróżniliśmy trzy główne typy **legalnych migracji cyrkulacyjnych**:

1. **Sezonowa legalna migracja zarobkowa (punktem odniesienia dla migrantów jest kraj pochodzenia) – spontaniczne albo regulowane.**

Ta forma obserwowana jest głównie w rolnictwie. Regulują ją bilateralne umowy pomiędzy poszczególnymi państwami lub specjalne typy pozwoleń. Może przyjmować postać zorganizowanych programów (jak te pomiędzy Hiszpanią i Maroko) albo generalnych warunków dotyczących migracji sezonowych (jak ma to miejsce w przypadku Albanii i Grecji). Sezonowe pobyty nie trwają dłużej niż sześć miesięcy a zezwolenia na pracę dotyczą jednego sektora gospodarki albo jednego pracodawcy. Migracje mogą się także odbywać na podstawie specjalnych wiz krótkookresowych.

2. **Cyrkulacyjna legalna migracja zarobkowa (punktem odniesienia dla migrantów jest kraj pochodzenia) – spontaniczne**

Dotyczy **wysokiej klasy specjalistów lub przedsiębiorców**. Ludzie poruszający się pomiędzy dwoma krajami a posiadający pozwolenie na pobyt (albo na osiedlenie) albo paszport czy też inny dokument tożsamości (w przypadku obywateli Albanii o greckim pochodzeniu) pozwalający im na taką mobilność. W związku z charakterem pracy (np. specjaliści IT) albo prowadzonej działalności gospodarczej czy zawodowej wymagającej obecności w obu krajach spędzają po kilka tygodni lub miesięcy w każdym z nich -w kraju pochodzenia i imigracji (np. ukraiński lekarz czy wykładowca zatrudniony na Ukrainie i w Polsce)

Jest to prawdopodobnie kategoria najbliższa tej opisanej jako migracja cyrkulacyjna w Komunikacie Komisji Europejskiej z maja 2007 r.

3. **Cyrkulacyjna legalna migracja zarobkowa (punktem odniesienia dla migrantów jest kraj imigracji) – spontaniczne**

Uczestniczą w niej osoby **nisko lub średnio wykwalifikowane**, które są migrantami długookresowymi, ale mają trudności w utrzymaniu pracy (np. z powodu kryzysu gospodarczego) albo nie mają stabilnej pracy. Przemieszczają się między krajem pochodzenia a imigracji, aby:

- Prowadzić prace remontowe we własnym gospodarstwie domowym
- pracować we własnym gospodarstwie rolnym

Ponadto wyróżniliśmy dwa typy **pół-legalnych migracji cyrkulacyjnych**:

4. **Cyrkulacyjna pół-legalna migracja zarobkowa (punktem odniesienia dla migrantów jest kraj pochodzenia), która może, ale nie musi być sezonowa. Charakteryzuje ją legalny pobyt i nieformalne wykonywanie pracy.** Obserwowana jest w budownictwie, usługach domowych i opiekuńczych oraz turystyce. Ten typ migracji jest legalny pod względem pobytu. Migrant przekracza granicę:

- z wizą turystyczną obowiązującą na terenie strefy Schengen,
- ze specjalną krótko okresową wizą ważną na terenie jednego państwa członkowskiego (np. obywatele Ukrainy w Polsce),
- ze specjalną wizą krajową (np. etniczni Węgrzy, którzy są obywatelami Ukrainy)
- z innym dokumentem pozwalającym na przekraczanie granicy mieszkańcom strefy przygranicznej (np. Ukraińcy na Węgrzech),

jednak zatrudnienie jest nierejestrowane albo wiza nie pozwala na podejmowanie pracy.

Osoby w nie zaangażowane są wykwalifikowanymi pracownikami albo wysoko wykwalifikowanymi specjalistami, którzy są bezrobotni i/ albo nie mogą utrzymać się z pracy w kraju pochodzenia. Z różnych względów (rodzinnych albo formalnych uniemożliwiających dłuższy legalny pobyt za granicą) nie planują dłuższych pobytów. Korzystają z rozbudowanego networku etnicznego (Polska-Ukraina, Węgry-Ukraina) i angażują się w migracje cyrkulacyjne. Pracują w sektorze usług domowych i opiekuńczych (kobiety) albo budownictwie (mężczyźni) czy rolnictwie.

5. Cyrkulacyjna pół-legalna migracja zarobkowa (punktem odniesienia dla migrantów jest kraj imigracji) - spontaniczne

Osoby w nie zaangażowane są niewykwalifikowane albo średnio wykwalifikowane. To długookresowi migranci, jednak mający w kraju imigracji trudności w znalezieniu pracy (np. z powodu kryzysu) albo mający niestabilne czy czasowe zajęcia. Podróżują pomiędzy oboma krajami, aby:

- Prowadzić niewielki handel – przeważnie kupują towary w kraju imigracji i sprzedają je w kraju pochodzenia. Jest to forma handlu nieformalnego bez licencji.
- Oferują usługi transportowe swoim rodakom (przewożą ich rzeczy do/z kraju pochodzenia). Jest to także nieformalna usługa bez odpowiednich licencji.

W obu wymienionych przypadkach celnicy mogą oczekiwać łapówek albo nakładać kary (Włochy, Maroko i Albania, Grecja). Pomimo to interes jest opłacalny.

Ostatni typ to **nieuregulowane migracje cyrkulacyjne**

6. **Nieuregulowane migracje cyrkulacyjne:** Migrant przekracza granicę bez niezbędnych dokumentów i podejmuje zatrudnienie w szarej strefie, w pracach sezonowych i in. czasowych w rolnictwie, cateringu, turystyce, sprzątaniu i opiece, czyli w sektorach, w których nieformalne zatrudnienie znajduje także lokalna siła robocza.

Rola działań prowadzonych przez państwa, a wspierających migracje cyrkulacyjne.

Spośród sześciu zidentyfikowanych typów migracji cyrkulacyjnych:

- **Prawie wszystkie są spontaniczne,**
- **Wynikają z ekonomicznej konieczności,**
- Są możliwe dzięki **społecznemu kapitałowi posiadanemu przez migrantów** (ich zaangażowaniu w nieformalne sieci oraz wiedzę na temat obu krajów – pochodzenia i imigracji).

Migracje są legalne, gdy migrant jest w posiadaniu zezwolenia na pobyt długookresowy albo półlegalne, jeśli migranci wykorzystują różne krajowe rozwiązania pozwalające na legalny pobyt, ale pracę lub inną działalność zarobkową podejmują w szarej strefie. Możliwość legalnego przekraczania granicy jest w tym momencie kluczowa.

Co ciekawe tylko część z wymienionych typów migracji ma charakter sezonowy. Wydaje się, że przestrzeń i możliwości dla migracji cyrkulacyjnych w dużym stopniu wyznaczone są przez ekonomiczne potrzeby migrantów. Rzadziej migracje cyrkulacyjne spowodowane są chęcią rozwoju kariery zawodowej zarówno w kraju pochodzenia, jak i imigracji. Tacy wysoko wykwalifikowani migranci należą jednak do rzadkości.

Rola różnych rozwiązań proceduralnych wydaje się kluczowa dla możliwości swobodnego przekraczania granicy. Zatem dostrzegamy możliwość cyrkulacji, gdy

- Migranci posiadają dokument tożsamości i dokument pozwalający na pobyt, który umożliwia cyrkulację i zatrudnienie.
- Migranci mają dokumenty pozwalające na pobyt i swobodne przekraczanie granicy, ale pracują nieformalnie.

W związku z obawą złapania na nielegalnym przekraczaniu granicy lub ryzykiem utraty pozwolenia na pobyt, migranci mogą przedłużać swój pobyt w kraju imigracji.

Czy migracje cyrkulacyjne rzeczywiście są tak korzystne?

Migracje cyrkulacyjne nie są opcją preferowaną przez migrantów i ich rodziny. Migranci woleliby zostać na stałe w jednym z dwóch krajów. Nie mogą zostać w ojczyźnie, bo nie mają w niej możliwości zarobić na utrzymanie rodziny albo stworzyć lepsze warunki życia dla siebie i swoich dzieci. Nie wyjeżdżają na dłużej, bo taka opcja jest poza ich zasięgiem (brak możliwości legalnej migracji zarobkowej na dłuższy czas) albo (szczególnie w przypadku kobiet) mają zobowiązania rodzinne w kraju pochodzenia (małe albo dorastające dzieci, starszych rodziców), które nie pozwalają im na dłuższą nieobecność poza domem. Biorą udział w migracjach cyrkulacyjnych także wtedy, gdy są już zasiedzieli w kraju imigracji, w okresach bezrobocia, ale jest to rzadsze zjawisko.

Zatem dzięki migracjom cyrkulacyjnym realizowane są **umiarkowane cele ekonomiczne migrantów i ich rodzin.** Jest to głównie strategia przetrwania albo poprawienia warunków życia czy zapewnienia lepszej przyszłości dzieciom.

Badanie METOIKOS prowadzi nas do wniosku, że z migracji cyrkulacyjnych, za wyjątkiem sytuacji wysokiej klasy specjalistów, nie płyną żadne społeczne korzyści. Cyrkulacja mózgów dotyczy bardzo skromnej liczebnie kategorii migrantów cyrkulacyjnych: przedsiębiorców, handlowców, albo osób zaangażowanych w prowadzenie in. projektów realizowanych po obu stronach granicy. Większość migrantów cyrkulacyjnych wykonuje nisko płatne prace, nie wymagające kwalifikacji (w rolnictwie, budownictwie, sprzątaniu, opiece nad dziećmi i osobami starszymi w prywatnych domach, handlu ulicznym i in. rodzaju drobnego handlu) . Nie zdobywają nowych umiejętności. Nie uczestniczą w szkoleniach, kursach językowych (za wyjątkiem programu regulującego migracje sezonowe pomiędzy Hiszpanią i Marokiem). Wielu migrantów doświadcza de-kwalifikacji (np. kobiety z Ukrainy) wykonując prace domowe albo pracując w rolnictwie, pomimo posiadania wyższego wykształcenia.

Migracje cyrkulacyjne niosą ze sobą duże **obciążenia psychiczne** związane z separacją od rodziny, szczególnie dzieci. Częsta nieobecność rodzica może źle wpływać na rozwój emocjonalny dziecka, nawet wówczas, gdy jest ono pozostawione pod troskliwą opieką bliskich krewnych. Migranci czują się wyobcowani w obu krajach – są rozdarci.

Migracje cyrkulacyjne dostarczają umiarkowanych korzyści krajom pochodzenia migrantów:

Kraje pochodzenia czerpią korzyści ze zmniejszonego bezrobocia oraz niewielkich przekazów pieniężnych pochodzących od migrantów cyrkulacyjnych. Jednakże te przekazy nie mogą wpłynąć w widoczny sposób na rozwój społeczno-ekonomiczny państwa, ponieważ migranci przeważnie spędzają w nim tylko kilka miesięcy a środki zarobione za granicą przeznaczają głównie na potrzeby konsumpcyjne gospodarstw domowych.

Żaden z analizowanych krajów wysyłających (Albania, Maroko, Ukraina) nie prowadzi programów reintegracyjnych dla migrantów cyrkulacyjnych. Zatem nawet wtedy, gdy migrant dysponuje pewnym potencjałem do założenia własnej firmy w kraju pochodzenia natrafia na bariery biurokratyczne, korupcję, słabą infrastrukturę, co w połączeniu ze słabością gospodarczą kraju i wysokim ryzykiem inwestycyjnym powstrzymuje go przed prowadzeniem własnej firmy. .

Jeśli migrant wyjeżdża na krótko i pozostawia w ojczyźnie swoją rodzinę, społeczna i ekonomiczna reintegracja migrantów cyrkulacyjnych może być nie potrzebna. Abstrahując od tej obserwacji, w sytuacji jakichkolwiek trudności migrant i tak zdany jest na wsparcie ze strony rodziny i przyjaciół, a nie państwa.

Państwo przyjmujące korzysta z legalnych migracji cyrkulacyjnych w dwóch wymiarach:

- Zabezpiecza potrzeby rynku pracy w sektorach i zawodach, w których zatrudnienie nie jest atrakcyjne dla lokalnej siły roboczej (ze względu na niskie zarobki lub/i niski prestiż)
- Nie ma potrzeby kłopotać się kwestią integracji, bo migranci cyrkulacyjni i ich rodziny są zintegrowani, jeśli mieszkają w kraju imigracji albo rodziny w ogóle nie towarzyszą migrantowi w kraju imigracji, pozostając w ojczyźnie.

Dwa poważne problemy doświadczane przez kraje przyjmujące migrantów cyrkulacyjnych:

- Często nie są w stanie kontrolować czy migranci rzeczywiście pracują w sektorach, w których uzyskali pozwolenie.
- Taka forma migracji nie rozwiązuje problemów demograficznych, ponieważ migranci nie pozostają na stałe w kraju imigracji.

Unijne podejście do migracji cyrkulacyjnych: partnerstwo na rzecz mobilności

Chociaż migracje cyrkulacyjne obserwowane są w Europie od dawna, termin „migracje cyrkulacyjne” na dobre zagościł w debatach politycznych po tym, jak w maju 2007 r. ukazała się publikacja w sprawie migracji cyrkulacyjnej i partnerstw na rzecz mobilności między Unią Europejską a krajami trzecimi ([COM \(2007\) 248 final](#)). Celem tego komunikatu było promowanie kanału dla legalnych migracji pracowniczych spoza UE poprzez specjalne programy migracji cyrkulacyjnych i czasowych oraz tak zwane partnerstwa na rzecz mobilności.

Partnerstwa na rzecz mobilności to prawne schematy, które mają ułatwiać legalne migracje, najlepiej cyrkulacyjne albo czasowe w ramach szerszego kontekstu współpracy w dziedzinie polityki migracyjnej pomiędzy państwami członkowskimi (tymi, które do partnerstwa chcą przystąpić) a krajami trzecimi.

Chociaż Komunikat wyjaśnia, że poszczególne partnerstwa będą przybierać różne kształty w zależności od konkretnej sytuacji, to podaje także długą listę warunków, które muszą być spełnione przez państwa trzecie (s.4). Warunki te odnoszą się do readmisji własnych obywateli, a także osób pochodzących z innych państw, wysiłków mających na celu usprawnienie kontroli granic oraz zabezpieczenia dokumentów podróży, współpracy z UE w zakresie zarządzania granicami i podjęcia konkretnych działań przeciwdziałających handlowi i przemytowi ludzi. Ostatnie zobowiązanie dotyczy promowania "produktywnego zatrudnienia i uczciwej pracy" jako środków, które m.in. mają przeciwdziałać zachętom do nielegalnej migracji. Ponadto, wymagania te mają być wprowadzane z poszanowaniem praw człowieka. Czytając tę listę trudno nie zastanawiać się nad tym, które z państw we wschodnim albo południowym sąsiedztwie Unii jest w stanie spełnić te wymagania. Inaczej rzecz ujmując owe wymagania uznać można za pożądane, ale mało realistyczne do spełnienia.

Komisja Europejska postrzega **migracje cyrkulacyjne jako część pakietu partnerstw na rzecz mobilności**. Komunikat wskazuje na korzyści płynące z migracji cyrkulacyjnych zarówno dla państw przyjmujących jak i wysyłających. Pozwalają one na szybkie zaspokojenie potrzeb rynku pracy krajów UE w sektorach wymagających wysokich kwalifikacji, nie pozbawiając na stałe specjalistów państw ich wysyłających. Komunikat podkreśla także korzyści płynące z tej formy mobilności dla samych migrantów- zdobycie w UE nowych umiejętności, podniesienie kwalifikacji czy możliwość zarobienia większych pieniędzy.

Cała koncepcja opiera się na idei sprawnie regulowanych migracji cyrkulacyjnych monitorowanych zarówno przez UE, jak i państwa pochodzenia migrantów. Wymaga to zachęcenia indywidualnego migranta do powrotu do ojczyzny, kiedy czas jego pracy czy szkolenia w UE dobiega końca. Migrant poddający się temu wymogowi w zamian może liczyć na ułatwienia w ponownym przyjeździe do kraju imigracji. Komunikat przewiduje także stworzenie struktur reintegracyjnych w kraju pochodzenia migranta cyrkulacyjnego.

Rekomendacje mające a celu wzmocnienie unijnych ram wspierających migracje cyrkulacyjne

Wnioski z projektu METOIKOS wskazują, że typ migracji cyrkulacyjnej zarysowany w ramach europejskiej polityki dotyczącej migracji cyrkulacyjnych w praktyce właściwie nie istnieje. Niewielu wysoko wykwalifikowanych migrantów angażuje się w migracje cyrkulacyjne niewielu, zatem powróci bogatszych w nowe umiejętności do swoich ojczyzn. Jedyne przykłady regulacji dotyczących migracji cyrkulacyjnych w badanych krajach (Włochy, Hiszpania, Grecja, Węgry, Polska) odbywają się w ramach sezonowych migracji.

Wskazane realia powinny być wzięte pod uwagę przez UE. Wymagają podjęcia specjalnych kroków, aby uzyskać, jak najwięcej korzyści z już funkcjonujących spontanicznych migracji cyrkulacyjnych.

Proponujemy:

Komisja Europejska powinna uwzględnić **środki finansowe i przekazać know how krajom pochodzenia migrantów cyrkulacyjnych**, które znajdują się w sąsiedztwie UE (np. Ukrainie, Maroku, Albanii), aby mogły one rozwinąć **efektywną politykę reintegracyjną** skierowaną wobec migrantów cyrkulacyjnych. W szczególności rekomendujemy:

- **Rozwój systemu kredytowego wspierającego rozwój małych przedsiębiorstw** w sektorze rolnictwa, turystyki, cateringu, handlu – a więc w sektorach, w których migranci cyrkulacyjni znajdują zatrudnienie za granicą, a więc mają doświadczenie.
- **Ułatwienia i uproszczenia w procedurach zakładania małych firm** i uzyskiwania koncesji i licencji przez migrantów cyrkulacyjnych.
- **Rozwój infrastruktury** (energetycznej, transportowej, telekomunikacyjnej)

Komisja Europejska powinna stworzyć **system zachęt dla Państw Członkowskich, aby te wspomagały podnoszenie kwalifikacji, migrantów cyrkulacyjnych** poprzez:

- **Szkolenia językowe:** nauka języka kraju przyjmującego. Znajomość języka jest kluczowa dla akumulacji kapitału ekonomicznego i społecznego.
- **Szkolenia zawodowe:** np. podnoszące kwalifikacje pracowników budowlanych, rozszerzające wiedzę z zakresu ogrodnictwa i rolnictwa albo wspierające migrantów cyrkulacyjnych w zakładaniu spółdzielni.
- **Szkolenia umożliwiające odtworzenie umiejętności**, które zostały stracone w wyniku podejmowania przez migrantów cyrkulacyjnych pracy poniżej kwalifikacji.
- **Fundusze/szkolenia dla związków zawodowych i innych organizacji społecznych wspomagające zakładanie punktów informacyjnych dla migrantów**, prowadzonych w językach ojczystych migrantów tak, aby w pełni mogli oni poznać swoje prawa i obowiązki. Ponadto, uzyskać bezpłatną pomoc prawną i wsparcie, gdy padną ofiarą nadużyć.

Rekomendacje dotyczące poszczególnych migracji cyrkulacyjnych oraz narzędzi je wspierających właściwiej jest formułować na poziomie państw członkowskich. Dlatego poniżej zamieszczamy szczegółowe rekomendacje w rozbiciu na poszczególne regiony analizowane w projekcie. Mianowicie: Grecji, Węgier, Włoch, Polski i Hiszpanii.

Rekomendacje dla hiszpańskich decydentów dotyczące migracji cyrkulacyjnych między Marokiem i Hiszpanią

- **Należy zrezygnować z zasady “sześciu miesięcy”**, która obecnie powstrzymuje migrantów przed dłuższymi niż sześć miesięcy pobytami poza Hiszpanią. Związane jest to z ryzykiem utraty pozwolenia na pobyt w Hiszpanii. Owa zasada została wprowadzona do hiszpańskiego prawa w 2000 r., kiedy wielu przedsiębiorców rolnych odczuwało braki siły roboczej, szczególnie na wybrzeżu Morza Śródziemnego. Obecnie rozwiązanie to wydaje się główną przeszkodą dla rozwoju migracji cyrkulacyjnych i jest nieusprawiedliwione w dobie wysokiego bezrobocia.
- Migracja czasowa w większym stopniu mogłaby przyczynić się do podnoszenia jakości życia migrantów i ich rodzin, gdyby posiadali oni **wiedzę na temat pełni przysługujących im praw socjalnych**. Większość z Marokańczyków czasowo pracujących w Hiszpanii nie jest świadomych, że mogą transferować swoje świadczenia nabyte w Hiszpanii do Maroka.
- Niski poziom kwalifikacji migrantów z Maroka przybywających do Hiszpanii w porównaniu z tymi, którzy udają się do innych krajów UE przynosi negatywne efekty. **Hiszpania powinna stworzyć program skłaniający do przyjazdu absolwentów wyższych uczelni**. Rozważyć można wprowadzenie systemu stypendialnego czy możliwości pracy w Hiszpanii przez kilka lat od ukończenia uczelni, zostawiając możliwość powrotu do Hiszpanii, jeśli migranci wyjadą do Maroka albo zdecydują się na wyjazd o innego kraju w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych.
- Wraz z zakończeniem kryzysu gospodarczego **celowe wydaje się wprowadzenie nowego typu czasowego pozwolenia na pracę odpowiadającego wymogom sektora turystycznego**. Powinien on być włączony do już istniejącego zestawu, który stworzony został głównie z myślą o zaspokojeniu potrzeb sektora rolniczego i jest niefunkcjonalny w innych sektorach. Turystyka, jako sezonowa działalność, powinna czerpać korzyści z istnienia migracji cyrkulacyjnych z Maroka. Potrzebna jest jednak do tego zmiana prawa.
- **Wsparcie instytucji rynku pracy w krajach wysyłających**: Hiszpania powinna wspierać rozwój instytucji rynku pracy zdolnych do pośredniczenia w mobilności pomiędzy Hiszpanią a Afryką Północną. Brak takich instytucji albo ich słabość powstrzymuje rozwój migracji cyrkulacyjnych.

Rekomendacje dla włoskich decydentów w zakresie migracji cyrkulacyjnych między Marokiem a Włochami

Polityka imigracyjna i integracyjna

- Zmniejszyć obostrzenia dotyczące czasu przebywania za granicą w przypadku uznawalności okresu oficjalnego przebywania we Włoszech.
- Wprowadzić wize wielokrotnego przekraczania granicy ważne przez kilka lat.
- Efektywne systemy sezonowej migracji cyrkulacyjnej wymagają wysokiego stopnia koordynacji pomiędzy pracodawcami, agencjami pośrednictwa pracy i administracji publicznej. Wymagają zachęt dla pracodawców, aby korzystali z systemu (w tym gwarancji dostarczenia na czas odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, zapewnienia odpowiednich warunków zamieszkania etc.). Ponadto, egzekwowania przepisów z zakresu prawa imigracyjnego i prawa pracy, a zatem przestrzegania praw migrantów. Dobrym rozwiązaniem wydaje się tworzenie systemów sektorowych na poziomie regionalnym.
- Ułatwienie dostępu do pobytu długookresowego oraz podwójnego obywatelstwa.
- Stworzenie specjalnych usług dla migrantów cyrkulacyjnych, jak np. dodatkowe lekcje dla dzieci, które ze względu na pobyt za granicą opuszczają szkołę czy też umożliwienie podnajmowania mieszkań, gdy imigranci wracają do kraju pochodzenia.

Polityka społeczna i rynku pracy

- Zapewnienie szkoleń i możliwości awansu zawodowego także dla migrantów cyrkulacyjnych powinno przyczynić się do cyrkulacji mózgów i większych inwestycji ze strony migrantów w Maroku.
- Stymulowanie samo-zatrudnienia oraz zakładanie firm przez migrantów może sprzyjać migracjom cyrkulacyjnym.
- Wyprowadzenie migracji cyrkulacyjnych z szarej strefy – egzekwowanie prawa pracy.
- Umowa pomiędzy Włochami i Marokiem umożliwiająca łączenie praw emerytalnych nabytych w obu państwach sprzyjałaby migracjom cyrkulacyjnym odbywającym się na przestrzeni wielu lat.

Polityka marokańska wobec Marokańczyków osiedlonych za granicą

- Rząd marokański powinien zabezpieczyć specjalne wsparcie inwestycyjne dla Marokańczyków zamieszkujących za granicą. Powinno to zachęcić szczególnie niewielkich inwestorów albo grupy takich inwestorów do rozpoczynania działalności na terenie Maroka.
- Dla utrzymania więzi z Marokiem i cyrkulacyjności szczególnie w drugim pokoleniu kluczowa jest nauka języka arabskiego. Dlatego powinna być wspierana przez marokańskie instytucje.
- Marokańskie władze powinny usunąć przeszkody zniechęcające do migracji cyrkulacyjnych, jak mandaty dla posiadaczy samochodów z zagranicznymi rejestracjami, przebywających w Maroku dłużej niż trzy miesiące.

Rekomendacje dla włoskich decydentów dotyczące migracji cyrkulacyjnych pomiędzy Albanią i Włochami

Rezultaty badania terenowego wskazują na konieczność gruntownej poprawy obecnej sytuacji migrantów poprzez zapewnienie obecnym i przyszłym migrantom z Albanii wiarygodnej informacji o możliwości pracy we Włoszech oraz o towarzyszącej jej otoczce prawnej, a także o warunkach związanych z elastycznością pracy. Poniżej przedstawiamy bardziej szczegółowe propozycje rozwiązań.

W ramach włoskiej polityki:

- **Umożliwić zamianę sezonowego pozwolenia na pracę/zamieszkanie** na roczne albo dwuletnie, lub pięcioletnie pozwolenie na pracę i zamieszkanie, które otwierają drogę do możliwości ubiegania się o włoskie obywatelstwo.
- **Obniżyć opłaty za wydanie zezwolenia na pracę, szczególnie sezonową.**
- **Ułatwić i przyspieszyć procedury uzyskiwania zezwolenia na pracę/zamieszkanie.**
- **Pełne uczestnictwo Albanii w unijnym systemie praw i możliwości** byłoby najlepszym sposobem wykorzystania potencjału społeczno-ekonomicznego i kulturowego związanego z migracjami Albańczyków.
- **Wprowadzenie kreatywnych i elastycznych instrumentów takich, jak wiza dla osób poszukujących pracy,** które odpowiedziałyby na potencjał migracyjny Albanii oraz zapotrzebowanie włoskiego rynku pracy z korzyścią dla obu stron.
- **Wsparcie dla albańskich stowarzyszeń migranckich, które świadczą usługi na rzecz swojej społeczności,** w tym rozpowszechniają informacje o prawnych uwarunkowaniach dotyczących pracy, oraz wsparcie dla rozwoju inicjatyw mających na celu wytworzenie wśród migrantów sensu przynależności do Włoch, a u powracających do Albanii sensu przynależności Albanii,
- **Szkolenia dla potencjalnych migrantów powrotnych w zakresie zakładania działalności gospodarczej** w Albanii, przybliżające im informacje na temat kredytów i infrastruktury Albanii.

W ramach albańskiej polityki:

- **Wsparcie powracających migrantów poprzez szkolenia dotyczące możliwości zatrudnienia oraz zakładania własnej działalności gospodarczej.** Należy zadbać o wysoką jakość usług świadczonych w tym zakresie zarówno przez prywatne jak i państwowe instytucje.
- **Rozwój podstawowej infrastruktury:** regularnego dostępu do elektryczności, wody pitnej oraz rozwój sieci dróg, kolei i portów.
- **Wsparcie rządu albańskiego i organizacji pozarządowych w ich zmaganiach z korupcją,** co prowadzić ma do ustanowienia mniej konfliktowego i spolaryzowanego systemu politycznego.
- **Uproszczenie biurokratycznych procedur dotyczących powrotów** ze szczególnym uwzględnieniem rozpoczynania działalności gospodarczej.
- **Zachęcać powracających migrantów do podejmowania działalności gospodarczej** poprzez prowadzenie szkoleń, ułatwianie zaciągania kredytów, dostęp do szkoleń z zakresu strategicznego planowania oraz ulgi podatkowe. Obejmowałyby to także obniżenie podatków dla przedsiębiorstw zajmujących się importem i eksportem pomiędzy Albanią i Włochami, które szczególnie odczuły skutki kryzysu.

Główne wnioski i rekomendacje dotyczące migracji cyrkulacyjnych między Albanią a Grecją

Zidentyfikowane typy migracji:

- Migranci pracujący legalnie, sezonowo w rolnictwie (*metaklisi*),
- Nierejestrowana migracja sezonowa (rolnictwo i budownictwo),
- Legalni migranci posiadający dwu albo dziesięcioletnie pozwolenia na pobyt, wykonujący w Grecji prace niewymagające kwalifikacji (zwykle budownictwo) i prowadzący małe interesy lub wykonujący niewykwalifikowane prace w Albanii.
- Legalna migracja cyrkulacyjna wykwalifikowanych lub wysoko wykwalifikowanych pracowników ze stabilnym statusem w Grecji. W Albanii zatrudnieni na wysokich stanowiskach lub prowadzący własne interesy.

Najwięcej środków do kraju pochodzenia przekazują migranci, którzy cyrkulują legalnie i spontanicznie. Migranci podejmujący legalnie sezonowe (6 miesięcy w ciągu roku) zatrudnienie w oparciu o bilateralne umowy powracając do domu nie dysponują środkami pozwalającymi w Albanii na coś więcej niż bezpośrednia konsumpcja. Co zatem powinny uwzględniać nowe regulacje pomiędzy krajami? Badania przeprowadzone w ramach projektu METOIKOS wskazują pewne rozwiązania zakorzenione w realiach funkcjonowania migrantów, a przełożone na język celów i instrumentów polityki społecznej. Dyskusja na ten temat jest tym bardziej pilna, że w dobie kryzysu gospodarczego spodziewać się można zwiększenia spontanicznych migracji cyrkulacyjnych. Do ich wzrostu przyczynić się też może liberalizacja Schengenckiego reżimu wizowego, chociaż za wcześnie jest jeszcze na ocenianie siły tego wpływu.

Główne informacje dla greckich decydentów

1. Pracownicy sezonowi przyjeżdżający do Grecji na podstawie krótkoterminowych zaproszeń *metaklisi* mają w praktyce trudności w wyegzekwowaniu przysługujących im świadczeń z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego (jedynego, które jest związane z tą formą zatrudnienia). Proponujemy:

- Wprowadzenie do prawa poprawki pozwalającej im na uzyskanie po trzech miesiącach pracy I okazaniu zgody na pobyt czasowy książeczki zdrowia.
- Wprowadzenie w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych systemu rejestracji praw emerytalnych migrantów. Składka emerytalna powinna być płacona bezpośrednio przez migranta (jej większa część) a później, po wyrównaniu pochodzącym ze zwolnienia podatkowego, przez pracodawcę (jej mniejsza część).

2. W związku z kryzysem można się spodziewać wzrostu migracji cyrkulacyjnych. Przemawia za tym bliskość Albanii i Grecji i dobrze rozwinięty network migrantów pomiędzy oboma krajami. Do ich wzrostu przyczynić się też może liberalizacja Schengenckiego reżimu wizowego. **Odnowienie pozwolenia na pobyt w tym kontekście przełożyłoby się na utrzymanie otwartych dla migrantów drzwi do Grecji. Co więcej zapewniłoby wpływy do systemu ubezpieczeń społecznych, a migrantom zagwarantowałoby, że nie utracą swoich składek.** Jest to istotne nie tylko z punktu widzenia migrantów cyrkulacyjnych, ale także osiadłych, jeżeli postanowią wrócić do Albanii w związku z bezrobociem w Grecji. W związku ze wzrastającymi trudnościami w przedłużeniu pozwolenia na pobyt proponujemy:

- Zmniejszenie obciążeń związanych z ubezpieczeniem i zmianę sposobu opłacania składek przez osoby zatrudnione: pracodawca płaciłby, np., 50% składki a resztę sam migrant. Pracodawcy zgłaszający pracowników z państw trzecich dostawaliby niższą wysokość 7-10% kosztu ubezpieczenia, którą pokrywałoby Państwo. Migranci obowiązkowo płaciliby tylko składkę na ubezpieczenie zdrowotne. Składka emerytalna byłaby opcjonalna.

3. **Umowy bilateralne** dotyczące transferu świadczeń emerytalnych, rozwój usług zajmujących się transferami pieniężnymi, wprowadzenie mechanizmów monitorujących pracę celników – to działania, które należy rozważyć

Rekomendacje dla albańskich decydentów

Główny problem migrantów cyrkulacyjnych oraz powrotnych polega na tym, że samorządy nie dostarczają im informacji o tym, w co i gdzie inwestować w Albanii.

Pozytywnym elementem wprowadzonym w Albanii przez państwowe instytucje jest zaoferowanie specjalnych usług dotyczących migracji w regionalnych i lokalnych urzędach pracy. Jednakże wiedza na temat ich istnienia nie jest odpowiednio rozpowszechniona, brakuje im też konkretnie określonych celów. W efekcie ich działaniom brakuje efektywności w zakresie doradztwa zawodowego. Biorąc pod uwagę funkcjonowanie mechanizmów stosowanych w urzędach pracy proponujemy:

- Stworzenie mechanizmu służącego rozpowszechnianiu informacji na temat dostępnych usług świadczonych przez państwowe instytucje
- Umocnienie roli urzędów pracy poprzez a) zapewnienie konsultantów z różnych dziedzin w zależności od sytuacji lokalnego rynku pracy i potencjalnych możliwości rozwoju b) zwiększenie świadomości na temat ich działalności np. poprzez kampanie prowadzone już w szkołach

Doradztwo zawodowe powinno uwzględniać doświadczenie zawodowe zdobyte za granicą przez migrantów cyrkulacyjnych i powrotnych. Można to osiągnąć dzięki prowadzeniu badań na poziomie lokalnym na temat potencjału zawodowego mieszkańców oraz ich celów inwestycyjnych. Ponadto należy zachęcać migrantów do dzielenia się z lokalną ludnością doświadczeniem zawodowym zdobytym za granicą, można rozważyć wynagradzanie ich za to. Państwowa Agencja ds. Inwestycji (AIDA) mogłaby stanowić zaplecze dla takich działań.

Problemy z reintegracją nakładają się na politykę prowadzoną przez regionalne biura pracy oraz strukturalne problemy albańskiego rynku pracy. Z związku z tym proponujemy uwzględnienie poniższych rozwiązań:

- **Dostęp do pożyczek na konkurencyjnych zasadach** dla migrantów powracających do Albanii i planujących założenie własnej firmy.
- **Praktyki w małych i średnich przedsiębiorstwach** są przykładem działań, które już się sprawdziły w praktyce organizacji pozarządowych i innych instytucji oferujących pakiety pomocowe osobom planującym rozpoczęcie własnej działalności.
- **Ekonomiczne zachęty dla inwestycji prowadzonych przez powracających migrantów.** Mogą przybrać formę ułatwień biurokratycznych w otwieraniu firm, ulgach podatkowych w początkowym okresie po powrocie.
- **Rozwój infrastruktury drogowej, irygacyjnej oraz innej związanej z inwestycjami w agroturystykę.** Obecny ich stan stanowi główną przeszkodę w rozwoju kraju. Większość powracających migrantów to posiadacze niewielkich gospodarstw rolnych, w które już dziś inwestują swój kapitał wypracowany w Grecji.
- **Polepszenie infrastruktury edukacyjnej** na terenie całego kraju. Jej obecny kształt powstrzymuje migrantów przed powrotem oraz inwestycjami w Albanii.

Rekomendacje dla decydentów dotyczące migracji cyrkulacyjnych między Ukrainą a Polską

Koncepcja migracji cyrkulacyjnych może się wydawać idealnym rozwiązaniem z punktu widzenia rodzimych pracowników i pracodawców w zakresie zapełnienia luk na rynku pracy powstałych w pewnych sektorach gospodarki. Jednakże migranci mogą spotykać się z nadużyciami ze strony indywidualnych pracodawców, a także agencji pośrednictwa pracy. Dotyczyć to może zarówno czasu pracy oraz wynagrodzenia i ubezpieczenia. Zatem należy uwzględnić działania przeciwdziałające eksploatacji migrantów cyrkulacyjnych. Poniżej znajdują się rekomendacje:

- Stworzenie struktury, której bezpośrednim celem byłoby kojarzenie pracowników i pracodawców. Organizowałaby ona targi pracy na Ukrainie i promowała w pełni legalne zatrudnienie migrantów. Oferowałaby także pomoc po przyjeździe do Polski w zakresie znalezienia mieszkania, dostarczenia informacji na temat systemu ubezpieczeń oraz, gdy to konieczne nauki języka polskiego i tłumaczeń. Do działań takiej struktury należałoby także kontrola tego czy prawa migrantów są przestrzegane i czy pracodawcy wywiązują się wobec nich ze swoich zobowiązań. W przypadku nadużyć migranci mogliby w ramach tej struktury uzyskać pomoc prawną.
- Uwzględniając specyfikę migracji między Polska a Ukrainą, która rozwinęła się spontanicznie na zasadach samoorganizacji rozważyć należy także inne rozwiązanie niż to przedstawione powyżej. W związku z tym, że wielu migrantów cyrkulacyjnych na własną rękę kontaktuje się z polskimi pracodawcami, mogliby oni odwoływać się w razie problemów do obywateli Ukrainy, którzy od lat mieszkają w Polsce, a którzy ukończyli polskie uczelnie i stanowią ogromny kapitał społeczności migranckiej. Zakładane przez nich organizacje w mniej lub bardziej sformalizowanej formie budzą u migrantów większe zaufanie niż polskie organizacje czy instytucje. Warto byłoby, zatem rozważyć bardziej intensywne wsparcie, chociażby finansowe, ich działalności.
- Przykłady nadużyć ze strony pracodawców, szczególnie w sektorze budownictwa, nagłaśniane przez media oraz przykłady złego traktowania wskazywane podczas badania terenowego (w rolnictwie, zakładach przemysłowych oraz prywatnych gospodarstwach domowych) prowadzą do wniosku, że publiczne działania skierowane do migrantów cyrkulacyjnych koncentrować powinny się na dostarczaniu informacji dot. polskiego prawa pracy oraz ułatwieniu z korzystania z bezpłatnej pomocy prawnej w języku ukraińskim i rosyjskim. Opisane powyżej działania powinny mieć miejsce po obu stronach granicy wymagają, zatem polsko-ukraińskiej współpracy.
- Język jest jednym z głównych filarów integracji i dostępu do informacji. Uwzględniając ten fakt, warto byłoby wziąć pod uwagę oferowanie podstawowych kursów języka polskiego – obejmujących naukę czytania i pisanie w alfabecie łacińskim
- Na szczególną uwagę zasługuje sytuacja kobiet, które pracując w gospodarstwach domowych są najbardziej zagrożone nadużyciami ze strony pracodawców. Charakter pracy ogranicza często kontakty ze światem zewnętrznym, utrudniając integrację ze społeczeństwem polskim. Wydaje się, że zapotrzebowanie na tego typu pracę jest stałym zjawiskiem, dlatego sytuacja tych migrantek powinna być uwzględniona przy planowaniu działań integracyjnych.
- Nie wszystkim migrantom cyrkulacyjnym zależy na sformalizowaniu stosunku pracy. Jednak na podstawie naszego badania doszliśmy do wniosku, że rozwiązania pozwalające na transfer uprawnień m.in. emerytalnych i rentowych stanowiłyby zachętę dla formalizacji pracy a także powrotu migranta na Ukrainę.

Podczas badania migranci cyrkulacyjni wskazali na elementy, które ułatwiłyby im funkcjonowanie:

- Rozwój tańszych usług pozwalających na międzynarodowe transfery pieniężne;
- Wprowadzenie bardziej elastycznych wiz pozwalających na pracę i powrót na Ukrainę, kiedy migrant tego potrzebuje;
- Wprowadzenie bardziej przewidywalnych procedur, pozwalających na planowanie życia w dłuższej perspektywie.

Rekomendacje dla węgierskich decydentów dotyczące migracji cyrkulacyjnych między Ukrainą a Węgrami

Węgry wyjątkowo silnie doświadczyły kryzysu gospodarczego (jako jeden z dwu najbardziej dotkniętych krajów UE). W związku z tym zmalała atrakcyjność węgierskiego rynku pracy. Dlatego należy zwrócić większą uwagę na **dostarczenie migrantom z Ukrainy (szczególnie tym z węgierskim pochodzeniem stanowiącym większość migrantów cyrkulacyjnych) zaktualizowanej informacji o rynku pracy**. Ważne jest unikanie rozczarowania i wyzysku migrantów towarzyszących niskopłatnym zajęciom, bo sytuacja taka może działać w sposób hamujący cyrkulację.

Prawa regulujące mobilność (**dot. pracy sezonowej, wiz oraz procedur i wymagań związanych z uzyskaniem obywatelstwa**) **zmieniają się bardzo często**, dlatego migrantom, a nie rzadko także urzędnikom trudno jest nadążyć za zmianami. Naturalizowani i nienaturalizowani migranci z Ukrainy o węgierskim pochodzeniu są inaczej traktowani na węgierskim rynku pracy, gdy weźmie się pod uwagę wynagrodzenie, a także biurokratyczne procedury związane z przekraczaniem granicy. Stawiają one osoby nie posiadające obywatelstwa w znacznie gorszej pozycji, narażają też na przejawy ksenofobii. Taka sytuacja prowadzi do napięć między oboma grupami migrantów. Problemy z przekraczaniem granicy oraz poczucie dyskryminacji działają przeciw migracjom cyrkulacyjnym.

Ważne jest stworzenie większych możliwości podejmowania zatrudnienia sezonowego (za przykładem Polski). Uprościć należy także procedury przekraczania granicy. Długie kolejki na granicy i skomplikowane procedury zniechęcają do migracji cyrkulacyjnej i utrudniają życie migrantów po obu stronach granicy ukraińsko-węgierskiej.

Zapewnienie pomocy przy zakładaniu spółek z ograniczoną odpowiedzialnością:

Wjazd na terytorium Węgier stał się trudniejszy po ich wejściu do strefy Schengen. Prawo dotyczące spółek z ograniczoną odpowiedzialnością zmniejszyło sumę konieczną do ich założenia z 3 milionów HUF do 500.000 HUF. Wielu migrantów cyrkulacyjnych z Ukrainy zdecydowało się na ich założenie, aby uzyskać zezwolenie na pracę, które stanowi podstawę do uzyskania zezwolenia na pobyt.

Badanie terenowe wykazały, że migranci cyrkulacyjni, podobnie jak inne kategorie migrantów często mają problem ze znalezieniem **odpowiedniego miejsca zamieszkania**. Zatem celowa wydaje się pomoc świadczona migrantom w tym zakresie np. przez stworzenie specjalnych biur pośrednictwa dla imigrantów oraz uproszczenie procedur najmu.

Należy ułatwić migrantom nie posiadającym węgierskiego obywatelstwa udział w migracjach cyrkulacyjnych przez:

- Zachęcanie związków zawodowych i organizacji pozarządowych do monitorowania równego traktowania na rynku pracy. Zachęci to więcej migrantów mających i nie mających węgierskiego pochodzenia.
- Należy rozważyć alternatywne rozwiązania dla biometrycznych kart obowiązujących w ruchu przygranicznym, ponieważ hamują one mobilność. .
- Powinno dążyć się do zmniejszenia rozdźwięku pomiędzy retoryką specjalnego traktowania Węgrów, którzy żyją poza granicami współczesnego państwa węgierskiego, a traktowaniem migrantów z Ukrainy, którzy często mają węgierskie pochodzenie, jako rezerwuaru taniej siły roboczej. Takie traktowanie prowadzi do praktyk dyskryminacyjnych oraz odnoszenia się do migrantów jako niebezpiecznych i niepożądanych cudzoziemców. Ponadto podkreślanie etnicznego pochodzenia migrantów prowadzi do rasizmu i ksenofobii objawiających się po obu stronach granicy. Dlatego ważne jest:

- Ograniczać mit utraconych terytoriów i Węgrów pozostawionych w sąsiadujących państwach.
- Zapewnić lepsze traktowanie obywateli Ukrainy na Węgrzech.

Chociaż w migracje cyrkulacyjne angażują się głównie obywatele Ukrainy pochodzenia węgierskiego, to zauważyć można, że przemieszczają się oni coraz dalej w poszukiwaniu lepszych warunków pracy. W dłuższej perspektywie należałoby uwzględnić **specjalną ofertę dla obywateli ukraińskich, którzy nie są etnicznymi Węgrami a migrują na Węgry. Obejmować ona może wsparcie językowe, prawne.**

Nowe prawo dotyczące obywatelstwa węgierskiego (wprowadzone w styczniu 2011 r.) zaowocowało niepewnością i niepokojem. Dla Ukraińców, którzy byliby zainteresowani jego uzyskaniem nowe regulacje są skomplikowane i drogie. **Należy wprowadzić mniej skomplikowane (niż uzyskanie węgierskiego obywatelstwa) alternatywy ułatwiające legalną migrację z Ukrainy na Węgry, a także ułatwić ten proces.** Z tego punktu widzenia należy:

- Zapewnić wsparcie w uzyskaniu obywatelstwa (w tym finansowe związane z tłumaczeniami) i ułatwić ten proces;
- Zapewnić więcej możliwości legalnego zatrudnienia (szczególnie sezonowego) osobom, które nie mają węgierskiego pochodzenia.

